

În mod deosebit pe plan politic în cadrul emigrației bulgare din Țara Românească, acest studiu ne interesează în mare măsură.

Lucrarea lui V. Kiselkov, publicată de Institutul de literatură al Academiei Bulgare (redactor B. Anghelov), cuprinde patru capitole, inegale ca întindere și care sînt intitulate astfel: I. *Kotel* (p. 7—37), în care se face un scurt istoric al așezării din cele mai vechi timpuri și pînă la 1877; II *De la leagăn la mormînt* (p. 37—91), în care se prezintă viața lui Sofronie în subcapitolele: la Kotel, la Karnobat și Karabunar, la Arbănași și la minăstirea Kăpinovo, episcop de Vrața, la București, Apusul); III *Caracterizarea scriitorului* (p. 91—113) și IV *Opera literară* (p. 114—216) în care se descriu și se analizează lucrările lui Sofronie. Urmează un rezumat în limba rusă și unul în limba franceză.

În cele de mai jos nu vom insista în mod special decît asupra ultimilor zece ani din viața lui Sofronie, adică asupra perioadei de la București (subcapitolele 5 și 6 ale capitolului al II-lea — *La București și Apusul*) ca și asupra capitolului IV (subcapitolele 12—16 adică cele referitoare la lucrările pe care Sofronie le-a alcătuit în același loc). În ceea ce privește celelalte părți, subliniem încă o dată că autorul aduce numeroase elemente noi și lămurăse multe episoade necunoscute din viața lui Sofronie, sau interpretate pînă acum în mod greșit.

Ceea ce se poate imputa de la început planului lucrării este insuficiența expunere a activității politice desfășurate de Sofronie ca unul dintre fruntașii emigrației bulgare din Țara Românească. Faptul că autorul circumscrie oarecum preocupările sale printr-un subtitlu — viața și opera — nu justifică această lacună, deoarece în prefață, același precizează textual: «Am scris această carte din dorința de a sublinia mai complet și mai veridic viața și activitatea lui Sofronie, care, dintr-un simplu preot din orașul său natal, a reușit să devină cel mai remarcabil iluminist bulgar, cărturar, om politic și luptător pentru libertate din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. (sublinierile mele C. V.) De altfel, așa cum era și firesc, în cele două subcapitole citate ale cap. II, Kiselkov se ocupă tocmai de activitatea politică a lui Sofronie, fără însă a reuși să o prezinte «mai complet» așa cum se afirmă în prefață. O utilizare mai atentă a lucrării citate a istoricului Konobeev, cît mai ales folosirea unor culegeri de documente din arhivele sovietice, publicate în ultima vreme, ar fi adus desigur completările necesare. S-ar fi putut face de pildă însemnate precizări în ceea ce privește rolul pe care l-a jucat Sofronie în procesul însuși al emigrării din timpul războiului ruso-turc din anii 1806—1812. Nici relațiile sale cu generalii ruși care au comandat armata de la Dunăre din timpul aceluiași război nu sînt prezentate «mai complet și mai veridic». Amintim că într-o scurtă dar foarte importantă comunicare publicată în revista «Исторически Преглед» (Nr. 5/1961, p. 75—58) Kiselkov a încercat să rezolve o problemă foarte mult discutată în istoriografia bulgară. Este vorba de apelul către bulgari pe care l-a alcătuit Sofronie în 1810 la îndemnul generalului Kamenski, în legătură cu campania ultimului în Bulgaria. Kiselkov consideră, pe baza unor documente noi, că în Bulgaria, ca episcop de Vrața, Sofronie a purtat numele de Serafim, fapt care explică de ce apelul său din 1810 cuprinde la început acest nume — sub care era cunoscut în Bulgaria — și nu pe cel de Sofronie, care reprezintă pseudonimul său literar cu care și-a semnat lucrările atît în Bulgaria, cît și la București. Același apel, așa cum a dovedit-o istoricul sovietic Konobeev, (singurul care a avut în mînă exemplarul unic găsit în arhivele de la Moscova), nu se încheie însă cu semnătura «Sofronie, arhieru bulgar» așa cum au crezut istoricii burghezi bulgari și cum continuă a crede și Kiselkov. (Republicînd apelul la p. 77—79 din lucrarea sa, autorul adaugă în mod greșit această semnătură).

Autorul vorbește apoi de acel «comitet bulgar» de la București pe care, la aceeași pagină (74), îl numește «organizația revoluționară de la București», sau de rolul lui At. Nekovici care în primăvara anului 1807 se reîntoarce aci «ca să organizeze pe bulgarii (emigranți) pentru o răscoală». Kiselkov consideră emigrația bulgară de la București ca un tot omogen, fără să observe diferențierea de clasă din sinul emigrației bulgare din Țara Românească. Or este clar că în rîndurile acestei emigrații a existat o netă diferențiere. Sofronie și Nekovici sînt reprezentanți ai păturii burgheze din emigrație și interesele acesteia le apară. Aceasta se vede cel mai clar din acea «cerere a tuturor bulgarilor de aci» (Țara Românească) semnată de Sofronie în mai 1811 (publicată parțial de Konobeev și integral de autorul acestei recenzii în «Romanoslavica», VIII, 1963, p. 50). După aprecierea aceluiași istoric sovietic, respectiva cerere reprezintă «primul program al burgheziei bulgare». Sofronie și Nekovici n-au jucat niciun rol în formarea «oastei bulgare» din 1810—1811, care reprezintă acțiunea revoluționară a maselor de țărani și orașeni săraci emigrați la noi în timpul acestui război. Acestea sînt unele din cele mai importante precizări pe care autorul ar fi trebuit să le facă atunci cînd apreciază activitatea politică a lui Sofronie sau Nekovici.

Capitolul al IV-lea, cel mai întins al volumului, se referă la lucrările lui Sofronie alcătuite în Bulgaria și în Țara Românească. Prezentarea lor este științifică, iar analiza completă și